शिक्षा निदेशालय ,राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र,दिल्ली
।। अभ्यास प्रश्न पत्र ।। 2024-25
कक्षा – अष्टमी
विषय: - संस्कृतम्

अवधिः होरासार्द्धद्वयम् पूर्णांकाः-६०

सामान्य-निर्देशा: -

- *सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।*
- प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एव लेखनीयानि ।
- उत्तराणि पृथक् उत्तरपुस्तिकायां क्रमानुसारं लेखनीयानि ।
- लेखने स्वच्छता स्पष्टता च स्यात् ।
- प्रश्नसंख्या अवश्यमेव लेखनीया ।
- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति -
  - खण्ड 'क' – अपठितावबोधनम् - 8 अङ्काः
  - खण्ड 'ख' – रचनात्मकलेखनम् - 12 अङ्काः
  - खण्ड 'ग' – अनुप्रयुक्तव्याकरणम् - 18 अङ्का:
  - खण्ड 'घ' – पठितावबोधनम् - 22 अङ्काः

खण्डः – 'क'
अपठित-अवबोधनम् (**8** अङ्काः)

प्रश्न **1.** अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

तरवः अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति । परन्तु अधुना वृक्षाणां संख्या प्रतिदिनं अत्यल्पा जायते । एषा स्थितिः चिन्तनीया अस्ति । पर्यावरणरक्षणाय हरितवृक्षाणां महती आवश्यकता वर्तते । मानववृक्षयोः अन्योन्याश्रयः सम्बन्धः अस्ति । वृक्षाणां जीवनम् एव अस्माकं जीवनम् । मानवसभ्यतायाः रक्षणार्थं वृक्षाणां रक्षा अस्माभिः करणीया । अतएव उच्यते - ' वृक्षो रक्षति रक्षितः " इति ।

(i) एकपदेन उत्तरत – **(** केवलं प्रश्नत्रयम् **)** **1x3=3**

1. के अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति ?
2. अधुना केषां संख्या प्रतिदिनं न्यूना जायते ?
3. कः रक्षति रक्षितः ?
4. पर्यावरणरक्षणाय केषां महती आवश्यकता वर्तते?

(ii) पूर्ण वाक्येन उत्तरत –**(** केवलं प्रश्नमेकम् **)** **2x1=2**

1. कयोः अन्योन्याश्रयः सम्बन्धः अस्ति ?
2. कस्याः रक्षणार्थं वृक्षाणां रक्षा अस्माभिः करणीया ?

(iii) यथानिर्देशम् उत्तरत **-(** केवलं प्रश्नद्वयम् **)** **1x2=2**

1. 'एषा स्थितिः चिन्तनीया अस्ति ।' – अस्मिन् वाक्ये विशेषणपदं किम् ?

   (1) चिन्तनीया (ख) स्थितिः (ग) एषा

2. 'अति न्यूना' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

   (1) अतीव (ख) अस्माकम् (ग) अत्यल्पा

3. 'तरवः अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति' – अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

(1) अस्माकं (ख) सुखमयं (ग) कुर्वन्ति

(iv) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत। **1x1=1**

खण्डः – 'ख'

रचनात्मकलेखनम् (**12** अङ्काः)

प्रश्न **2.** चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषातः पदानि चित्वा चत्वारि वाक्यानि लिखत - **2x4=8**

मञ्जूषा

हरितपट्टः, आसन्दिकाः, कक्षाकक्षस्य, द्वारं, अस्ति, घटिका, पुस्तकानि , सन्ति, लता , स्यूतकम्, वर्तते

अथवा

"मम-परिचय:" इति विषयम् अधिकृत्य चत्वारि वाक्यानि लिखत।

प्रश्न **3.**पदानि मेलनं कृत्वा वाक्य-रचनां कुरुत- **1x4=4**

1.	अहं	कन्दुकेन	गच्छन्ति
2.	ते	पुस्तकं	खादसि

https://www.evidyarthi.in/

3.	त्वम्	विद्यालयं	क्रीडामि
4.	वयम्	फलं	पठाम:

खण्डः – 'ग'

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् (**18** अङ्काः)

प्रश्न **4.** अधोलिखितपदानां सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कृत्वा लिखत –   (केवलं प्रश्नत्रयम्)   **1x3=3**

(i) <u>वंशोद्योगः</u> अन्ताराष्ट्रीयख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति।

(क) वंश+योगः   (ख) वंश+द्योगः   (ग) वंश+उद्योगः

(ii) अनन्तरं <u>तालपत्र+उपरि</u> लेखनकार्यम् आरब्धम्।

(क) तालपत्रोपरि   (ख) तालपत्रुपरि   (ग) तालपत्रौपरि

(iii) धन्या महीरुहा येषां विमुखं यान्ति <u>न + अर्थिनः।</u>

(क) नर्थीनः   (ख) नार्थिनः   (ग) नथिनः

(iv) यदाहं बाह्यतः आगमिष्यामि तदा त्वं माम् आकारयिष्यसि।

(क)यत्+अहम्   (ख) यदा+हम्   (ग) यदा+अहम्

प्रश्न **5.** प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा लिखत -   (केवलं प्रश्नत्रयम्)   **1x3=3**

यथा – गन्तुम् **=** गम् **+** तुमुन्

1. गत्वा = ...+ ....
2. चल्+तुमुन् = ...
3. पातुम् = ... +..................
4. क्रीड्+क्त्वा = ...

प्रश्न **6.** मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत –
(केवलं प्रश्नत्रयम्)   **1x3=3**

1. सत्यम् ……………… जयते ।
2. परिश्रमं …………….. न लक्ष्यप्राप्तिः।
3. रामः लक्ष्मणः ……………. भ्रातरौ आस्ताम्।
4. जीवनं व्यर्थं ………….. कुरु।

च ,	एव ,	मा ,	विना

प्रश्न **7.** उचितम् उपपदविभक्तियुक्तं पदं चित्वा रिक्तस्थानेषु लिखत – **(केवलं प्रश्नत्रयम्)** **1x3=3**

1. .... परितः वृक्षाः सन्ति । (विद्यालय)

   (अ) विद्यालयेन (ब) विद्यालयस्य (स) विद्यालयम्

2. अहं ……………………. सह विद्यालयं गमिष्यामि। (मित्र)

   (अ) मित्रम् (ब) मित्रेण (स) मित्रस्य

3. ……………… नमः। (देव)

   (अ) देवात् (ब) देवे (स) देवाय

4. ……………… अभितः नदी वहति। (ग्राम)

   (अ) ग्रामम् (ब) ग्रामेषु (स) ग्रामाः

प्रश्न **8.** **(क)** उचितशब्दरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत **-** **(केवलं प्रश्नत्रयम्)** **(3X1=3)**

(i) नूनम् अस्मिन् ________ सः अस्तीति तर्कयामि। (बिले/बिलात्/बिलस्य)
(ii) सर्वं कार्यं एकेनैव _____________ कर्तुं शक्यते। (यन्त्रम्/यन्त्रेण/यन्त्राणि)
(iii) वृक्षः अवदत्-‘____________ अस्माकं छायायां विरमन्ति। (मानवाय/मानवाः/मानवस्य)
(iv) वयं स्व __________ विषये ज्ञातुमिच्छामः। (देशम्/देशे/देशस्य)

(ख) उचितधातुरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत **-** **(केवलं प्रश्नत्रयम्)** **(3X1=3)**
(i) वने सर्वे पशवः मिलित्वा _____________ स्म। (वस् धातुः, लट्लकारे)
(क) वसन्ति (ख) अवसत् (ग) वसतु

(ii) अहं प्रतिदिनं प्रातराशे दुग्धं _____________। (पा धातुः, उत्तमपुरुष-एकवचने)
(क) पास्यामः (ख) पास्यति (ग) पिबामि

(iii) सत्यं वद, धर्मं ___________ । (चर् धातुः, लोट्लकारे)
(क) चरति (ख) चर (ग) चरसि

(iv) त्वं कार्यम् ____________। (कृ धातुः, मध्यमपुरुष-एकवचने)
अकरोः (ख) अकरोत् (ग) अकुरुत

खण्डः – ‘घ’

पठित-अवबोधनम् **(22** अङ्काः **)**

प्रश्न **9.** अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत **-**

पूर्वदिशायाम् उदेति सूर्यः पश्चिमदिशायां च अस्तं गच्छति इति दृश्यते हि लोके। परं न अनेन अवबोध्यमस्ति यत्सूर्यो गतिशील इति। सूर्योऽचलः पृथिवी च चला या स्वकीये अक्षे घूर्णति इति साम्प्रतं सुस्थापितः सिद्धान्तः। सिद्धान्तोऽयं प्राथम्येन येन प्रवर्तितः, स आसीत् महान् गणितज्ञः ज्योतिर्विच्च आर्यभटः। पृथिवी स्थिरा वर्तते इति परम्परया प्रचलिता रूढिः तेन प्रत्यादिष्टा। तेन उदाहृतं यद् गतिशीलायां नौकायाम् उपविष्टः मानवः नौकां स्थिरामनुभवति, अन्यान् च पदार्थान् गतिशीलान् अवगच्छति।

(अ) एकपदेन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **1x1=1**

(i)सूर्यः कस्यां दिशायाम् उदेति ?

(ii) महान् गणितज्ञः ज्योतिर्विच्च कः आसीत् ?

https://www.evidyarthi.in/

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **2x1=2**

(i)परम्परया प्रचलिता का रूढिः आर्यभटेन प्रत्यादिष्टा ?

(ii)नौकायाम् उपविष्टः मानवः किम् अनुभवति ?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत **-** **(केवलं प्रश्नद्वयम्)** **1x2=2**

1. 'सूर्यः अचलः अस्ति' – अत्र विशेषणपदं किम् ?

   (अ) अस्ति (ब) सूर्यः (स) अचलः

2. 'स्थिरा' इति पदस्य किं विपरीतार्थकपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

   (अ) चला (ब) अचला (स) प्रचलिता

3. 'धरा' इति पदस्य समानार्थकपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत।

   (अ) परम्परा (ब) पृथिवी (स) स्थिरा

प्रश्न **10.** अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत **-**

दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।
सत्यपूतां वदेद्वाचं मनः पूतं समाचरेत् ।।

(अ) एकपदेन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **1x1=1**

(i)कीदृशं जलं पिबेत् ?

(ii) दृष्टिपूतं किं न्यसेत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **2x1=2**

(i)कथं समाचरेत् ?

(ii)कीदृशं वाचं वदेत् ?

(स) निर्देशानुसारं लिखत **-(केवलं प्रश्नद्वयम्)** **1x2=2**

1. 'वस्त्रपूतं जलं पिबेत्' – अत्र क्रियापदं किम् ?

   (अ) वस्त्रपूतम् (ब) जलम् (स) पिबेत्

2. 'चरणम्' इति शब्दस्य किं पर्यायपदं अस्मिन् श्लोके प्रयुक्तम् ?

   (अ) पादम् (ब) न्यसेत् (स) वाचम्

3. प्रदत्तविकल्पेभ्यः विशेषणपदं चिनुत –

   (अ) वदेत् (ब) सत्यपूताम् (स) पादम्

प्रश्न **11.** अधोलिखितं संवादं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत **–**

मालती - महोदये! तत्र तु वंशवृक्षा अपि प्राप्यन्ते?

अध्यापिका - आम्। प्रदेशेऽस्मिन् हस्तशिल्पानां बाहुल्यं वर्तते। आवस्त्राभूषणेभ्यः गृहनिर्माणपर्यन्तं प्रायः वंशवृक्षनिर्मितानां वस्तूनाम् उपयोगः क्रियते। यतो हि अत्र वंशवृक्षाणां प्राचुर्यं विद्यते। साम्प्रतं वंशोद्योगोऽयं अन्ताराष्ट्रियख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति।

अभिनवः - भगिनीप्रदेशोऽयं बह्वाकर्षकः इति प्रतीयते।

सलीमः - किं भ्रमणाय भगिनीप्रदेशोऽयं समीचीनः?

सर्वे छात्राः - (उच्चैः) महोदये! आगामिनि अवकाशे वयं तत्रैव गन्तुमिच्छामः।

स्वरा - भवत्यपि अस्माभिः सार्द्धं चलतु।

(अ) एकपदेन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **(1x1=1)**

(i) भगिनीप्रदेशः कीदृशः प्रतीयते ?

(ii) सप्तभगिनीप्रदेशे केषां बाहुल्यं वर्तते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नमेकम्)** **(1x2=2)**

(i) कः अन्ताराष्ट्रियख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति ?

(ii) 'अस्माभिः सार्द्धं चलतु' इति का वदति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत **-** **(केवलं प्रश्नद्वयम्)** **(2x1=2)**

(i) 'वयं तत्रैव गन्तुम् इच्छामः' – अत्र कर्तृपदं किम् अस्ति ?

(क) तत्रैव (ख) वयम् (ग) इच्छामः

ये(ii) 'अयं भगिनीप्रदेशः बह्वाकर्षकः' -अत्र विशेषणपदं किम् अस्ति ?

(क) अयम् (ख) भगिनीप्रदेशः (ग) बह्वाकर्षकः

(iii) 'अस्माभिः सार्द्धं चलतु' -अत्र क्रियापदं किम् अस्ति ?

(क) सार्द्धम् (ख) चलतु (ग) अस्माकम्

प्रश्न **12.** मञ्जूषातः समुचितानि पदानि चित्वा अधोलिखित-पद्यस्य अन्वयं पूरयत **-** **(3x1=3)**

चल चल पुरतो निधेहि चरणम्

सदैव पुरतो निधेहि चरणम् ।

गिरिशिखरे ननु निजनिकेतनम्

विनैव यानं नगारोहणम्

बलं स्वकीयं भवति साधनम् ।।

अन्वयः – चल चल पुरतः (1)___________ निधेहि, सदैव पुरतः चरणं निधेहि। निजनिकेतनं ननु गिरिशिखरे (स्यात्), यानं (2)_________ एव नगारोहणम् (स्यात्)। स्वकीयं (3)________ (एव) साधनं भवति।

मञ्जूषा -

https://www.evidyarthi.in/

बलम्   चरणम्   विना

प्रश्न **13.** स्वपाठ्यपुस्तकात् द्वौ श्लोकौ लिखत(प्रश्न-पत्रात् अतिरिच्य) **2x2=4**